

BATIL İNANÇLARI ÖLÇMEK: ŞANSLI TAKILAR NEDEN ÖNEMSENİR?

Richard Wiseman* - Caroline Watt**

Çev.: Ayşe Burcu GÖREN

Dr. Öğr., Ankara Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi ABD

Öz

Batıl inançların kaynağı ve işlevi hakkında bu inançların psikolojik temelleri bazında teori geliştirmeye yönelik hatırı sayılır miktarda araştırma yapılmıştır. Bu çalışmaların çoğunda batıl inançlar Paranormal İnanç Ölçeği (PBS) ile ölçülmüştür. Ancak bu ölçek yalnızca olumsuz batıl inançlarla ilgili olup (örn: ayna kırmak kötü şans getirir), olumlu batıl inançlarını (örn: şanslı bir takı taşımak iyi şans getirir) atlamıştır. Burada bahsedilen iki çalışmada, olumlu ve olumsuz batıl inançlar ile birçok bireysel farklılık ölçekleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu bulgular, Paranormal İnanç Ölçeği'nin batıl inançların ölçümü için yeterli olmadığını ve olumlu batıl inançlarla ilgili maddeleri de içeren yeni ölçeklere ihtiyaç olduğunu ortaya koymakta ve böylece teori gelişimi için önemli sonuçlar içermektedir.

Anahtar kelimeler: Batıl inanç, Paranormal inanç, Paranormal inanç ölçeği, Olumlu batıl inanç, Olumsuz batıl inanç.

1. GİRİŞ

Paranormal, hurafe ve büyüsel inançlar binlerce yıldır çeşitli kültürlerde varlığını sürdürmüştür (Jahoda, 1969) ve araştırmalar (anketler) bu inançların modern zamanlarda da geliştiğini göstermektedir (Newport & Strausberg, 2001). Uzun zamandır araştırmacılar bu tür inançların kaynak ve işlevleri hakkında tahminlerde bulunmaktadırlar (örn. Bkz, Frazer, 1922; Jahoda, 1969; Malinowski, 1948; Vyse, 1997). Geçtiğimiz yirmi yıl içinde, bu çalışmaların hemen hemen tamamı bu inanışların güvenilir psikolojik ve davranışsal korelasyonlarını belirlemeye yönelik çabaları içermektedir (Irwin, yayın aşamasında).

Bu araştırma çizgisi 1980 lerin ortalarında Paranormal İnanç Ölçeğinin (PBS) yayınlanmasıyla canlanmıştır (Tobacyk, 1988; Tobacyk & Milford, 1983). Paranormal

* Hertfordshire Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, College Lane, Hatfield, Herts AL10gAB, UK.

** Edinburgh Üniversitesi, Felsefe, Psikoloji ve Dil Bilimleri Okulu, 7 George Square, Edinburgh EH8 9JZ, UK.

İnanç Ölçeği (PBS), paranormal inancın psikometrik değerlendirilmesi için ilk ölçek olup, etmensel yapısı (e.g., Lawrence, 1995; Tobacyk & Thomas, 1997) ve iç geçerliliği (Lange, Irwin, & Houran, 2000) üzerine yapılan bazı güncel tartışmalara rağmen, paranormal inancın ölçümünde en geniş şekilde kullanılan ölçek olmaya devam etmektedir (Goulding & Parker, 2001).

Bu araştırmanın kayda değer bir kısmı, Paranormal İnanç Ölçeği'nin yedi alt ölçeğinden biri olan hurafe inançlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmaların büyük bir kısmı, neredeyse istisnasız olarak, bu alt ölçeğin göreceli olarak düşük düzeyde öz-yeterlilik içeren zayıf psikolojik adaptasyon (Tobacyk & Shrader, 1991); yüksek seviyede anksiyete (Wolfradt, 1997); rasyonel olmayan inançlar (Roig, Bridges, Renner, & Jackson, 1998); dış kontrol odağı (Dag, 1999; Tobacyk, Nagot, & Miller, 1988); büyüsel düşünce (Thalbourne, Dunbar, & Delin, 1995; Tobacyk & Wilkinson, 1990); psikopatoloji (Dag, 1999) alan bağımlılığı ve telkine açıklık (Hergovich, 2003); ve dissosiyatif deneyimler (Wolfradt, 1997) gibi psikolojik korelasyonları yansıttığını ortaya koymaktadır. Bayanların erkeklerden daha yüksek batıl inanç puanları alma eğiliminde olması gibi cinsiyet farkları da ortaya çıkmıştır (e.g., Dag, 1999; Vyse, 1997; Wolfradt, 1997).

Bu bulgular, bazı araştırmacılar tarafından, hurafe düşüncülerin yaygınlığını açıklamaya çabalayan ve çoğu uyumsuz inanç ve davranışların başlaması ve devamında batıl inançların rolünü araştıran çeşitli kuramsal modellere temel olarak kullanılmıştır (e.g., Alcock, 1981; Dag, 1999; Vyse, 1997). Örneğin, çoğu yazar, hurafe ve paranormal inanışların, çevresindeki belirsizliğin üstesinden gelmek isteyen ve güçlü bir kontrol ihtiyacı duyan kaygılı insanlarda (Irwin, 2000; Jahoda, 1969; Malinowski, 1948) ya da travmatik bir çocukluk yaşantısının devamında bir başa çıkma yöntemi olarak geliştiğini öne sürmüştür. (French & Kerman, 1996; Irwin, 1992; Lawrence, Edwards, Barraclough, Church, & Hetherington, 1995; Ross & Joshi, 1992). Bu model, anksiyetenin olumsuz duygularda merkezi bir role sahip olduğunu (Brown, Chorpita, & Barlow, 1998) ve kontrolün azaldığı çocukluk deneyimlerinin anksiyeteye yol açabileceğini ileri süren (Chorpita & Barlow, 1998) son araştırmalar tarafından da desteklenmektedir.

Paranormal İnanç Ölçeği'nin batıl inançla ilgili alt ölçeğin üç maddesi şöyledir: kara kedi kötü şans getirir; ayna kırmanın şansı kötüye gider; ve 13 sayısı uğursuzdur. Bu maddelerin tamamı "olumsuz" olarak sınıflandırılabilir batıl inançlardır. Yani bu maddelerin tamamı, belli davranış (örn: ayna kırmak) ya da alametlerin (örn: kara kedi görmek) büyüü bir şekilde uğursuzluk ya da potansiyel olarak zararlı sonuçların ortaya çıkmasıyla ilişkilendirilir. Bu durum göz önüne alındığında yukarıda da belirtildiği gibi bu alt ölçekteki skorların zayıf psikolojik uyumu yansıtan bir dizi ölçeklerle ilişkili (korelasyon) olması şaşırtıcı değildir. Ancak tüm batıl inançlar bu kategoriye girmez. Şans getirsin diye bir takı taşımak, tahtaya vurmak, (crossing fingers) parmakları çaprazlamak gibi filler, iyi şans çağırarak iyi sonuçlara ulaşmak ya da en azından kötü talihten korunmak amacı taşır. Bu tarz "olumlu" hurafeler, olumsuz olanlardan farklı psikolojik işlevler görebilir. Gerçekten

de adı sıkça geçen “pozitif yanılışmalar”ın diğere türlerinde olduğu gibi, (Taylor,1989), bu tür batıl inanışlar uyum göstermeyen olmaktan çok uyum sağlayıcıdır. Ne yazık ki batıl inançlara ilişkin yapılmış çalışmaların neredeyse tamamında Paranormal İnanç Ölçeği kullanılmıştır ve dolayısıyla bu çalışmalar, olumsuz batıl inanışları ölçen bir ölçüm aygıtına dayanmaktadır. Bu itibarla, bu araştırmalar ve bunların sonuçlarına dayanan kuramsal çalışmalar, batıl inanışların hayati bir öneme sahip bir boyutunu atlamış olabilir. Olumlu batıl inanışların potansiyel kuramsal ve pratik önemi hakkında birkaç yazar yorumlarda bulunmuş olsa da (Irwin, in press; Tills, cited in Haining, 1990; Vyse, 1997), bu konuyu deneysel olarak araştıran herhangi bir çalışmadan haberdar değiliz. Mevcut çalışma bu soruna işaret etmektedir. Katılımcılardan bireysel farklılıklarla ilgili birkaç tane testi doldurmaları ve olumlu ve olumsuz batıl inanışlara yönelik inançlarını derecelendirmeleri istenmiştir. Varyans Analizi (ANOVA)nın kişisel farklılıklarla batıl inanış türü arasındaki karşılıklı etkileşimi ortaya çıkaracağı varsayılmıştır.

Bu makalede iki çalışma hakkında bilgi verilmektedir: 1. Çalışma, geniş ölçekli internet temelli bir çalışmadır ve batıl inanç biçimi ile cinsiyet ve tek maddelik bir nevrozizm ölçeği arasındaki ilişki incelenmiştir. 2. çalışmada hem hayat memnuniyeti hem de nevrozizm hakkında geçerliliği onaylanmış ölçekler uygulanarak, 1. çalışmada elde edilen bulguların tekrarı ve genişletilmesi için çalışılmıştır.

2. I. ÇALIŞMA- METOT

2003 yılı mart ayında, birinci yazar, şans psikolojisi alanında devam eden bir araştırma programı kapsamında, batıl inançlar hakkında, iki ay süren internet tabanlı bir çalışma başlattı. Çalışma, İngiliz Ulusal Bilim Haftası (*British National Science Week*) boyunca, gazetelerde yayınlanan ve halkı bir web sitesini ziyaret ederek bir anketi doldurmaya davet eden makalelerle desteklendi. Bu makaledeki analizler bu çalışmadan elde edilen verileri inceleyerek, çalışmada kullanılan temel bireysel farklılık ölçeklerinin çalışmaya katılan kişilerin olumlu ve olumsuz hurafe inançlarıyla bir etkileşim gösterip göstermediğini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

2.1. Anket

İlk önce katılımcılardan başta yaş (kategoriler: 20 ve altı; 21–30; 31–40; 41–50; 50 ve üzeri) ve cinsiyet olmak üzere kendilerine ait diğere ilgili demografik bilgileri doldurmaları istendi. Daha sonra tek maddelik kişinin kendisiyle ilgili bir algı ifadesi olan bir nevrozizm ölçeğine katılım derecesini (tamamen katılıyorum ile tamamen katılmıyorum arasında değişen beş maddelik bir derecelendirme ile) belirtmeleri istendi (“yaşamla ilgili kaygı duymaya yatkınım”). Son olarak, katılımcılardan, inandıkları üç olumlu ve üç olumsuz batıl inanışı derecelendirmeleri istendi (kesinlikle evet ile kesinlikle hayır arasında beş maddelik bir derecelendirme ile). Olumsuz maddeler, merdiven altından geçmek (*kötü şansla ilişkilendirilmesi sebebiyle merdiven altından geçmekten kaçındın mı?*) ayna kırmak (*bir ayna*

karıldığında kötü talih getireceğini düşünerek endişelendin mi?) ve 13 rakamı (13 rakamı ile ilgili batıl inançların var mı?) gibi hurafelerle ilgiliydi. Üç olumlu madde ise, parmakları çaprazlamak (“parmaklar çapraz” der misin ya da gerçekten parmaklarını çaprazlar mısın?) tahtaya vurmak (“tahtaya vur” der misin ya da tahtaya vurur musun?), şanslı takı taşımak (zaman zaman şanslı takı ya da bir şanslı obje taşıyor musun?) gibi olumlu hurafelerle ilgili maddelerdi.

3. I. ÇALIŞMA –SONUÇLAR

Katılımcılar. 1951 erkek 2388 kadın olmak üzere 4339 kişi çalışmaya katıldı. ‘20 yaş altı’ 450 katılımcı, 21-30 yaş grubunda 965 katılımcı, “31–40” yaş grubundan 995 katılımcı , “41–50” yaş grubundan 902 katılımcı ve “50 yaş üzeri” 1027 katılımcı çalışmada yer aldı.

Puanlama. Her bir batıl inanç maddesine verilen cevaplar beşli bir ölçeğe dönüştürüldü (5-kesinlikle evet ile 1- kesinlikle hayır arasında). Katılımcıların bu inanışları benimseme derecesini belirlemek amacıyla üç olumlu maddeye ait skorlar toplandı. Aynı şekilde, katılımcıların bu inanışları ne derece benimsediklerini belirlemek amacıyla üç olumsuz maddeye ait skorlar da toplandı. Kendinde algılanan nevrotizimde bireysel farklılıkların mümkün olan en net görüntüsünü elde etmek için analize yalnızca uç değerlerde cevap verenler alındı (örn: “tamamen katılıyorum”-“tamamen katılmıyorum”). Böylece, kendisinde “yüksek” derecede nevrotizim algılayan 536 katılımcı varken, kendisinde “düşük” derecede nevrotizim algılayan 309 katılımcı olduğu tespit edilmiştir (Daha fazla ayrıntı için Tablo1 e bakınız).

Tablo 1: Çalışma 1, Betimsel İstatistikler

	N	Olumlu hurafe inanış	Olumsuz hurafe inanış
<i>Cinsiyet</i>			
Erkek	1951	8.0 (3.4)	6.4 (3.6)
Kadın	2388	10.1 (3.0)	8.0 (3.9)
<i>Kendinde algılanan nevrotizim</i>			
Yüksek nevrotizim	536	10.0 (3.5)	8.7 (4.1)
Düşük nevrotizim	309	7.6 (3.4)	5.2 (3.1)

Katılımcı sayısı (N), ve ortalama olumlu ve olumsuz hurafe inanış skorları. Her bireysel farklılık ölçüsü için standart sapma (parantez içinde).

Örneklem yöntemi. İnternet üzerinden yapılan araştırmalarla ilgili metodolojik sorunlar psikolojinin son zamanlardaki tartışma konusudur. İnternetle ulaşılan örneklem genel popülasyonu daha iyi temsil edip etmediği konusu bazı araştırmacılar tarafından sorgulanırken (örn. Bkz. Schmidt, 1997), diğerleri internet aracılığıyla edinilen örneklem genellikle geleneksel yöntemlerle yapılan araştırmalardan elde edilen veriler kadar temsil

gücüne sahip olduğunu savunmuştur (örn. Bkz. Hewson, 2003). Bu çalışmanın yazarları, konuyu, hâlihazırdaki veride olumsuz batıl inanç şekillerinin öncekilerle uyum içinde olup olmadığı inceleyerek ele aldılar. Yukarıda da belirtildiği gibi, Paranormal İnanç Ölçeği ile yapılmış olan önceki çalışmalar batıl inanışlara kadınların erkeklerden ve kaygılı kişilerin kaygılı olmayanlardan daha yatkın olduğunu ortaya koymuştu. Bu çalışmada elde edilen veri seti de benzer anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır: kadınlar erkeklerden anlamlı derecede yüksek olumsuz batıl inanış sergilemişlerdir. ($F [1; 4337]= 191.31, p < 0:0001, n= 0:21$); ve kendinde algılanan nevrozizm ile tüm katılımcılardaki olumsuz batıl inanç arasındaki Spearman Rank ilişki katsayısı anlamlı ve pozitif çıkmıştır ($N = 4339, p[\text{corrected for ties}] = 0.27, p[2\text{tailed}] < 0:0001$). Elde edilen bu sonuçlar, bu çalışmada elde edilen veri setinin daha önce yapılmış bu tarz çalışmalarda elde edilenlerden farklı olmadığına dair güçlü bir kanıt içermektedir.

Cinsiyet: 2X2 ANOVA (batıl inanç türü x cinsiyet) cinsiyetin oldukça yüksek bir temel etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur: her iki batıl inanç türünde de bayanların erkeklerden daha yüksek bir puan aldığı görülmüştür ($F [4337]= 379.5, p < 0:0001, n= 0:28$). Genel olarak olumlu batıl inançlar olumsuzlardan daha fazla onaylanmıştır ($F [4337]=1259.69, p < 0:0001, n=0:47$).

Kendinde algılanan nevrozizm: 2X2 ANOVA (batıl inanç türü x kendinde algılanan nevrozizm) nevrozizmin oldukça anlamlı temel etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Yüksek derecede nevrozik olanlar, her iki tür batıl inanışı da düşük derecede nevrozik olanlara kıyasla daha güçlü oranda onaylamışlardır. Ayrıca, batıl inanç türü ve kendinde algılanan nevrozizm arasında oldukça yüksek anlamlı etkileşim vardır ($F [843]163.7, p < 0:0001, n=0:40$) öyle ki, gruplar arasındaki fark olumlu batıl inançlar için daralmıştır.

4. I. ÇALIŞMA - TARTIŞMA

I. Çalışma, olumlu ve olumsuz batıl inançları onaylamanın psikolojik korelasyonları arasında bir fark olup olmadığını araştıran geniş ölçekli bir internet çalışmasıydı. Varyans analizi kullanılarak, olumlu ve olumsuz batıl inanışlar ve bireysel farklılıklarla ilgili iki değişken (cinsiyet ve kendinde algılanan nevrozizm) arasındaki ilişkiler incelendi. Bulunan ilişkiler, batıl inanışla ilgili ölçek çalışmalarında olumlu ve olumsuz batıl inançları içermesi ve ayırt etmesinin kuramsal açıdan önemli olduğunu gösterdi. I. Çalışmanın sınırlılıklarından biri, kendinde algılanan nevrozizme ilişkin, yalnızca yüzeysel geçerliliğe sahip olabilen tek maddelik bir ölçüt kullanmasıydı. Bu durumdan dolayı, iyi yapılandırılmış bir nevrozizm anketi kullanılan ikinci bir çalışma yapma gerekti. I. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı da psikolojik uyum ölçütü olarak yalnızca nevrozizmi almış olmasıydı. Girişte de belirtildiği gibi batıl inançlar geleneksel olarak geniş çeşitlilikte zayıf psikolojik uyum göstergeleriyle bağlantılıdır. Yine de biz, son yılların popüler “pozitif psikoloji” akımı doğrultusunda, batıl inanç türüyle hayat memnuniyeti ölçümleri arasındaki ilişkinin incelenmesinin ilginç olacağını düşündük.

5. II. ÇALIŞMA - YÖNTEM

II. Çalışma, farklı batıl inanç türünü onaylayan (olumlu ya da olumsuz) kişilerin, farklı üç kişisel değişkene göre(cinsiyet, nevrozizm ve hayat memnuniyeti) farklılık gösterip göstermediğini araştırmıştır. Şansla ilgili araştırması sürecinde ilk yazar tarafından oluşturulan bir gönüllü gruba e-mail yoluyla bağlantı kurularak iletimize geçilmiş ve şans ve batıl inanç hakkında posta yoluyla gerçekleştirilecek bir ankete davet edilmişlerdir. Anketler gönderilmiş ve doldurulan anketler posta ücreti ödenmiş zarflarla geri alınmıştır.

5.1 Anketler

Anket seti, üç ayrı anketten oluşmaktadır: 1. Anket, 48 maddelik Eysenck Kişilik Ölçeğinin gözden geçirilmiş kısa ölçeğidir (EPQ-R) (Eysenck & Eysenck, 1991), nevrozizmi içerecek şekilde tasarlanmış iyi yapılandırılmış 12 maddeden oluşmaktadır ve kısa ifadelerle verilen evet-hayır cevaplarına dayalıdır. Yüksek skorlar yüksek derecede nevrozizm ifade etmektedir. Bu anket katılımcılara aynı zamanda cinsiyet ve yaş da sormaktadır. 2. Anket, katılımcıların her bir ifadeyi (tümüyle katılıyorum ile hiç katılmıyorum arasında değişen) 7 maddelik bir skalada değerlendirdikleri hayat memnuniyetini sorgulayan 5 maddeden oluşmaktadır (Diener, Emmons, Larson, & Griffin, 1985). Yüksek skorlar yüksek derecede hayat memnuniyeti ifade etmektedir. 3. Anket ise I. Çalışmada kullanılan batıl inanç anketidir (içerik ve skorlarla ilgili ayrıntılı bilgi için yukarı bakınız).

6. II. ÇALIŞMA - SONUÇLAR

Katılımcılar. 153 anket seti gönderilmiş ve %76 lık bir yanıt oranıyla, katılımcıların 116 tanesi anketleri doldurarak geri göndermiştir. Yanıtlayanların 28'i erkek, 77'si kadındır. Yaş ortalaması 42, SD=10.12, yaş aralığı 25–66'dır. 11 kişi cinsiyet belirtmemiştir, bu nedenle aşağıdaki cinsiyet analizlerine dahil edilmemişlerdir.

Analiz. Katılımcılar, Varyans analizi gerçekleştirmek amacıyla, her değişken için bir orta değere göre “yüksek” ve “düşük” nevrozizm gruplarına ve hayat memnuniyeti gruplarına ayrılmıştır. Yüksek nevrozizm grubunda 61 katılımcı (ortalama=8.8, SS=2.1), düşük nevrozizm grubunda ise 55 katılımcı yer almıştır (ortalama=13.4, SS=5.2). Batıl inanışın iki ölçümü ile (olumlu ve olumsuz) cinsiyet, nevrozizm ve hayat memnuniyeti ölçümleri arasında karşılıklı çift yönlü karışık ANOVA uygulanmıştır (betimsel istatistikler için Tablo2'ye bakınız)

Cinsiyet. Birinci çalışmada olduğu gibi, 2x2 ANOVA (batıl inanç tarzı x cinsiyet), kadınların batıl inançları onaylamaya erkeklerden çok daha yatkın olduğunu ortaya koymuştur (ayrıntılar için Tablo 2'ye bakınız). Yine de bu eğilim, belki de göreceli düşük istatistiksel güç nedeniyle II. çalışmada anlamlılık derecesine ulaşamamıştır ($F[1, 103]=1.43, p=0.23, n=0.12$). Ayrıca, önceden de olduğu gibi, olumlu batıl inançlar, olumsuz batıl inançlara nazaran daha yüksek düzeyde onaylanmıştır ($F [1, 103]= 21.07, p < 0.0001, n= 0.41$). II.

Çalışma, batıl inanç türü ile cinsiyet arasındaki etkileşim açısından I. Çalışmadaki bulguları yinelemiştir: erkek ve kadın katılımcıların olumlu batıl inançları onaylama puanları arasındaki fark, olumsuz batıl inançlar söz konusu olduğunda önemli ölçüde daralmıştır ($F\{1, 103\} = 4,83, p = 0,03, n = 0,21$).

Tablo 2: Çalışma 2, Betimsel İstatistikler

	N	Olumlu hurafe inanış	Olumsuz hurafe inanış
<i>Cinsiyet</i>			
Erkek	28	7,9 (3.9)	7.0 (3.4)
Bayan	77	9.6 (3.6)	7.1 (3.6)
<i>Nevrotizm</i>			
Yüksek nevrozizm	61	10.3 (3.4)	8.4 (3.6)
Düşük nevrozizm	55	8.0 (3.8)	5.8 (3.0)
<i>Hayat memnuniyeti</i>			
Yüksek memnuniyet	66	9.2 (3.8)	6.6 (3.5)
Düşük memnuniyet	50	9.3 (3.7)	8.0 (3.6)

Katılımcı sayısı (N), ve ortalama olumlu ve olumsuz hurafe inanış skorları. Her bireysel farklılık ölçüsü için standart sapma (parantez içinde).

Nevrotizm. 2x2 ANOVA (batıl inanç türü ve nevrozizm) ile nevrozizm için anlamlı temel etki bulunmuştur ($F[1, 114] = 18,86, p < 0,0001, n = 0,38$). Bu bulgu, I. Çalışmada elde edilen, yüksek derecede nevrozik olanların düşük derecede nevrozik olanlardan daha fazla batıl inanışların her iki türünü de onaylamaya eğilimli oldukları bulgusunu yinelemiştir. Yine de, I. çalışmadan farklı olarak, II. çalışmada batıl inanç türü ile nevrozizm arasında etkileşim bulunmamıştır ($F[1,114] = 0,31, p = 0,58, n = 0,05$). Yine de bu çalışmanın veri setindeki nevrozizm ile olumsuz batıl inanç arasındaki genel ilişki önceki çalışmayı destekler niteliktedir ($N = 116, p[\text{corrected for ties}] = 0,39, p[2\text{tailed}] < 0,0001$). EPQ-R'da N ve L arasındaki Spearman Rank ilişki katsayısı anlamlı değildir, bu, sonuçların dissimulasyondan aşırı derecede etkilenmediğine işaret etmektedir ($N = 116, p[\text{corrected for ties}] = -0,08, p[2\text{tailed}] = 0,38$).

Hayat memnuniyeti. 2x2 ANOVA (batıl inanç türü x hayat memnuniyeti) ile hayat memnuniyeti puanı düşük olan bireylerin batıl inançlara onay verme konusunda daha yüksek eğilime sahip oldukları belirlenmiştir. Yine de bu eğilim anlamlılık düzeyine çıkamamıştır ($F [1, 114] = 1,55, p = 0,22, n = 0,12$). Hayat memnuniyeti grupları arasındaki fark sayesinde,

olumlu batıl inançlar için önemli derecede azalan anlamlı etkileşim bulunmuştur ($F[1, 114] = 4.30, p=0.04, n=0.19$).

7. GENEL DEĞERLENDİRME

Hurafelerin psikolojik temellerini inceleyen araştırmaların büyük çoğunluğunda Paranormal İnanç Ölçeği'nin hurafelerle ilgili alt ölçeği kullanılmıştır. Bu alt ölçek, tamamı olumsuz hurafelerden bahseden üç maddeden oluşmaktadır. Bu makalede olumlu ve olumsuz hurafe şekillerinin arasındaki potansiyel farkı inceleyen iki çalışma sunulmuştur. Beş analizden dördünde, etki büyüklüğü 0.07 ila 0.21 arasında değişen anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu bulgular, geçmiş çalışmaların geçerliliğiyle ilgili soruları akla getirirken aynı zamanda gelecekte yapılacak araştırmalar için kuramsal ve metodolojik sonuçlar içermektedir.

Kuramsal açıdan, bu sonuçlar, insanların neden hurafe inançlara sahip olduğunu anlamaya çalışanlar için önemli çıkarımlara sahiptir. Makalenin başında da belirtildiği gibi bu alandaki kuramsal çalışmaların hemen hemen tamamı, hurafe düşünceleri, uyumsuz inanç ve davranış tarzlarının başlaması ve devamı bağlamında değerlendirmişlerdir. Bu çalışmada ise anlamlı bulunan ilişkiler bu kuramsal anlayışın hem olumlu hem olumsuz hurafeleri hesaba katacak şekilde genişlemesinin önemini altını çizmektedir. Gereken genişleme, göreceli olarak küçük olup, hurafeleri psikolojik uyumsuzlukla ilişkilendiren geleneksel modellerle kolayca birleştirmek şeklinde olabilir. Böyle olursa örneğin, gelecek araştırmalar, olumlu hurafe inanışların altında yatan mekanizmaların olumsuz hurafe inanışlara götürenlerle kavramsal olarak benzer olduğunu ortaya koyabilir. Ya da, alternatif olarak, olumlu hurafe inanışlar, öz-yeterlilik ya da iyimserlik gibi oldukça farklı mekanizmalara dayanıyor da olabilir ve böylece varolan modellerden önemli ölçüde farklılık arzeden başka kuramsal yaklaşımlarla açıklanabilir.

Metodolojik açıdan, bu bulgular hurafe inanışlarla ilgili geçerli her ölçümün, hem olumlu hem olumsuz hurafe inanışları ele alması gerektiğini güçlü şekilde ortaya koymaktadır. Sıklıkla kullanılan Paranormal İnanç Ölçeği'nin alt ölçeği, bunu ıskalamaktadır ve bu ölçeği kullanan eski çalışmaların başlı başına hurafe inanışları değil, olumsuz hurafe inanışları ele aldığı şeklinde yorumlanmasına ihtiyaç vardır.

Gelecek araştırmalar, hurafe inanışları daha geniş şekilde kuşatacak daha kapsamlı ölçekler geliştirmeyi amaç edinmelidir. Farklı hurafe inanış türlerinin psikolojik fonksiyonları hakkında inceleyen bir anlayışa ihtiyaç vardır. Bu çalışmada vurguladığımız temel olumlu hurafe inanışları negatiflerden ayırmakla işe başlanabilir.

Teşekkür

Yazarlar, Bu metnin ilk taslakları üzerinde yaptıkları değerli yorumları için Professor Ian Deary, Professor Harvey Irwin ve Professor Robert Morris'e minnettardır. Bu çalışma, Perrott-Warrick Fonu ve Koestler Parapsikoloji ünitesi tarafından desteklenmiştir.

KAYNAKÇA

- Alcock, J. E. *Parapsychology: Science or magic? A psychological perspective*. Elmsford: Pergamon Press, 1981.
- Brown, T. A., Chorpita, B. F., & Barlow, D. H.. Structural relationships among dimensions of the anxiety and mood disorders and dimensions of negative affect, positive affect, and autonomic arousal. *Journal of Abnormal Psychology*, 1998, 107, 179–192.
- Chorpita, B. F., & Barlow, D. H. (1998). The development of anxiety: The role of control in the early environment, *Psychological Bulletin*, 124, 3–21.
- Dag, I. (1999). The relationships among paranormal beliefs, locus of control and psychopathology in a Turkish college sample. *Personality and Individual Differences*, 26, 723–737.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larson, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71–75.
- Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. G. (1991). *Manual of the eysenck personality scales* (EPS adult). London: Hodder & Stoughton.
- Frazer, J. G. (1922). *The golden bough*. London: Macmillan.
- French, C. C., & Kerman, M. K. (1996). *Childhood trauma, fantasy proneness and belief in the paranormal*. Paper presented at the Annual Conference of the British Psychological Society, London.
- Goulding, A., & Parker, A. (2001). Finding psi in the paranormal: Psychometric measures used in research in paranormal beliefs/experiences and in research on psi-ability. *European Journal of Parapsychology*, 16, 73–101.
- Hergovich, A. (2003). Field dependence, suggestibility and belief in paranormal phenomena. *Personality and Individual Differences*, 34, 195–209.
- Hewson, C. (2003). Conducting research on the Internet. *The Psychologist*, 16, 290–293.
- Irwin, H. J. (1992). Origins and functions of paranormal belief: The role of childhood trauma and interpersonal control. *Journal of the American Society for Psychical Research*, 86, 199–208.
- Irwin, H. J. (2000). Belief in the paranormal and a sense of control over life. *European Journal of Parapsychology*, 15, 68–78.
- Irwin, H. J. (in press). *The psychology of paranormal belief*. Parapsychological Monographs No. 20. New York: Parapsychology Foundation.
- Jahoda, G. (1969). *The psychology of superstition*. Harmondsworth: Penguin.
- Lange, R., Irwin, H. J., & Houran, J. (2000). Top-down purification of Tobacyk's revised Paranormal Belief Scale Personality and Individual Differences, 29, 131–156.
- Lawrence, T. R. (1995). How many factors of paranormal belief are there? A critique of the Paranormal Belief Scale. *Journal of Parapsychology*, 59, 3–25.

- Lawrence, T., Edwards, C., Barraclough, N., Church, S., & Hetherington, F. (1995). Modelling childhood causes of paranormal beliefs and experiences: Childhood trauma and childhood fantasy. *Personality and Individual Differences*, 19, 209–215.
- Malinowski, B. (1948). *Magic, science and religion*. Garden City: Doubleday.
- Newport, F., & Strausberg, M. (2001). *Americans' belief in psychic and paranormal phenomena is up over last decade*. Princeton: Gallup News Service.
- Roig, M., Bridges, K. R., Renner, C. H., & Jackson, C. R. (1998). Belief in the paranormal and its association with irrational thinking controlled for context effects. *Personality and Individual Differences*, 24, 229–236.
- Ross, C. A., & Joshi, S. (1992). Paranormal experiences in the general population. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 180, 357–361.
- Schmidt, W. C. (1997). World Wide Web survey research: Benefits, potential problems and solutions. *Behaviour Research Methods, Instruments and Computers*, 29, 270–273.
- Taylor, S. E. (1989). *Positive illusions: Creative self-deception and the healthy mind*. New York: Basic Books.
- Thalbourne, M. A., Dunbar, K. A., & Delin, P. S. (1995). An investigation into correlates of belief in the paranormal. *Journal of the American Society for Psychical Research*, 89, 215–231.
- Tills, H. cited in Haining, P. (1990). *Superstitions*. London: Treasure Press.
- Tobacyk, J. (1988). *A revised paranormal belief scale*. Unpublished manuscript, Louisiana Tech University, Rushton, LA.
- Tobacyk, J., & Milford, G. (1983). Belief in paranormal phenomena: Assessment instrument development and implications for personality functioning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 1029–1037.
- Tobacyk, J., Nagot, E., & Miller, M. (1988). Paranormal beliefs and locus of control: A multidimensional examination. *Journal of Personality Assessment*, 52, 241–246.
- Tobacyk, J., & Shrader, D. (1991). Superstition and self-efficacy. *Psychological Reports*, 68, 1387–1388.
- Tobacyk, J., & Thomas, A. (1997). How the big orthogonal seven is really the oblique seven. *Journal of Parapsychology*, 61, 337–342.
- Tobacyk, J., & Wilkinson, L. V. (1990). Magical thinking and paranormal beliefs. *Journal of Social Behavior and Personality*, 5, 255–264.
- Vyse, S. A. (1997). *Believing in magic: The psychology of superstition*. New York: Oxford University Press.
- Wolfradt, U. (1997). Dissociative experiences, trait anxiety and paranormal beliefs. *Personality and Individual Differences*, 23, 15–19.